

АНОТАЦІЯ

Орел О.П. Інституціоналізація механізму комплексної експертизи стратегій розвитку територіальних громад. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування». Національний університет «Одеська політехніка», МОН України, Одеса, 2026.

У вступі до дисертації обґрунтовано актуальність дослідження, зумовлену необхідністю наукового обґрунтування управлінських рішень в умовах децентралізації та високої турбулентності зовнішнього середовища. Сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт, предмет роботи, описано методи дослідження. Розкрито наукову новизну та практичне значення дисертаційного дослідження. Зазначено, що робота спрямована на впровадження інструментів ex-ante контролю для забезпечення легітимності та ефективності стратегічного планування на місцевому рівні.

У першому розділі дослідження показано, що перехід від бюрократичної моделі адміністрування до мережевого стратегічного врядування зумовлює трансформацію експертної діяльності. Експертиза перестає бути технічною процедурою «візування» актів і стає самостійним інститутом публічного управління. Експерт виступає рівноправним партнером влади, забезпечуючи наукову верифікацію рішень та легітимацію інституцій через поширення знання.

Аналіз теоретичних засад інституціоналізації дозволив простежити еволюцію поняття «експертиза» від технічної процедури до інституту впливу на політику. Вивчення досвіду ЄС і США дало змогу виокремити моделі взаємодії влади та експертних спільнот (плюралістичну, неокорпоративістську, консенсусну, транзитивну), які можуть бути адаптовані в Україні.

Сутність комплексної експертизи полягає у її проактивності: вона є інструментом ex-ante контролю, що моделює майбутнє, виявляє ризики та запобігає хибним рішенням. Інституціоналізація цього механізму охоплює три стадії: хабітуалізацію, об'єктивізацію та седиментацію.

У роботі розмежовано «стратегування» як безперервну практику та «стратегічне планування» як формалізовану процедуру. Підтверджено необхідність переходу до парадигми Strategic Governance, де експертиза поєднує ефективність і легітимність рішень.

Практичне значення інституту експертизи розкрито через три функції: регулятивну (стандартизація документів і методології), контрольну (мінімізація ризиків і корупції) та інноваційну (трансфер новітніх технологій у громади). Комплексна експертиза визначена як системний механізм, що гарантує якість, легітимність і стійкість управління в умовах децентралізації та невизначеності.

У другому розділі дослідження проаналізовано організаційно-правові умови функціонування механізму комплексної експертизи в Україні. Виявлено ключову колізію: вимога високої якості стратегій суперечить відсутності імперативного механізму їхньої офіційної верифікації. Запропоновано удосконалення нормативної бази через процедуру «comply or explain», що підвищує відповідальність суб'єктів стратегування.

Особливий акцент зроблено на цифровізації управління: інтеграція екосистеми DREAM, ГІС-технологій та штучного інтелекту дозволить створити систему автоматизованого скринінгу стратегій і виявляти помилки на ранніх етапах. Ретроспективний аналіз показав еволюцію регулювання від адміністративного контролю до сучасної моделі 2020–2025 років із інтеграцією європейських стандартів доказовості. Для фінансового забезпечення запропоновано зміни до Бюджетного кодексу, що дозволять громадам спрямовувати 0,5–1% бюджету розвитку на R&D та експертизу.

Теоретико-методологічна база ґрунтується на неоінституціоналізмі: стратегування розглядається як процес інституційного проектування, що формує нові «правила гри» для розвитку громад. Ефективність залежить від узгодженості формальних інститутів і неформальних практик.

Визначено архітектуру інституційного механізму розвитку громад, що складається з чотирьох блоків: нормативно-правового, організаційно-суб'єктного, ресурсно-інструментального та когнітивного. Підкреслено роль

епістемічних спільнот, які через експертизу забезпечують перехід від крихкості до антикрихкості систем управління.

Уточнено понятійний апарат: розмежовано «стратегічне планування» та «стратегування», введено категорії «інституційна абсорбція», «епістемічна асиметрія», а також концепт «цифрового контуру експертизи» як технологічного середовища прозорості рішень. Це створює методологічний фундамент для розгляду експертизи як інтегрального елементу стратегічного врядування.

Третій розділ присвячено розробці теоретичної моделі системи комплексної експертизи, що поєднує новітні інформаційні технології та партисипативні практики. Модель постає як гнучка мережа взаємодії органів місцевого самоврядування, експертних спільнот та громадянського суспільства, відмовляючись від ієрархічного підпорядкування на користь горизонтальних зв'язків.

Функціональне ядро забезпечує трансформацію знань у рішення через стадійний процес: від добору фахівців до верифікації та моніторингу імплементації стратегій. Запроваджено принцип фінансової кондиціональності, що пов'язує доступ громад до фондів розвитку з наявністю верифікованої стратегії, запобігаючи фінансуванню популістських проєктів.

Сформовано тривекторну інтегральну модель, яка поєднує інституційну модернізацію, алгоритм партисипативної експертизи та цифрову трансформацію («Е-експертиза»). Вона синтезує принципи Good Governance та стандарти ISO, використовуючи Machine Learning і дашборди KPI для реалізації data-driven governance, що підвищує ефективність і довіру громадян у період відновлення.

Дієвість моделі забезпечують три принципи: кондиціональність, «comply or explain» як механізм політичної відповідальності та мережеву взаємодію через відкриті реєстри й цифрові платформи. Запропоновано інтегральний протокол верифікації, який перетворює експертизу на системний фільтр управлінських помилок і каталізатор сталого розвитку громад.

Наукова новизна дисертації полягає у формулюванні авторського визначення поняття «комплексної експертизи стратегій розвитку територіальних громад»; обґрунтуванні її онтологічної природи як самостійного соціально-

управлінського інституту попереднього (ex-ante) контролю; створенні класифікації моделей інституціоналізації експертної діяльності (плюралістична, неокорпоративістська, консенсусна, транзитивна), адаптованої до умов повоєнної відбудови; розробленні структурно-функціональної моделі інституціоналізації комплексної експертизи, що базується на принципах кондиціональності та мережевої взаємодії.

Практичне значення одержаних результатів виявляється у можливості використання запропонованих положень для вдосконалення законодавства у сфері регіонального розвитку, кадрової політики органів місцевого самоврядування, управлінських процедур верифікації стратегій через цифрову екосистему DREAM, а також у розробці освітніх програм з підготовки фахівців з місцевого розвитку та партисипації.

Ключові слова: публічне управління, інституціоналізація, територіальні громади, комплексна експертиза, стратегія розвитку, стратегування, цифровізація, е-експертиза, європейські стандарти, цифрові технології, місцеве самоврядування, епістемічні спільноти, децентралізація, повоєнне відновлення, воєнний стан.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, які відображають основні результати дисертації:

1. Комаровський І.В., Яценко В.А., Орел О.П. Передумови та ключові питання публічного управління в умовах війни. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*: електрон. наук. фах. вид. Вип. 27. Одеса: Асоц. досл. держ. упр.; Одес. ін-т соц. технол., 2022. С. 154 - 162. URL: <https://doi.org/10.35432/tisb272022276825>
2. Orel, O., Latysheva, V., Panchenko, H. ., Tytarenko, L. ., & Fuhelo, P.. (2023). Experiencia europea en la mejora de la administración pública de la estrategia para el desarrollo de las comunidades territoriales en Ucrania. *REICE: Revista Electrónica De Investigación En Ciencias Económicas*, 11(21), 106–123. URL: <https://doi.org/10.5377/reice.v11i21.16547> (*Web of Science Core Collection*)

3. Орел О.П. Європейський досвід управління розвитком територіальних громад в Україні. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*: електрон. наук. фах. вид. Вип. 29. Одеса: Асоц. досл. держ. упр.; Одес. ін-т соц. технол., 2023. С. 88-97. URL: <https://doi.org/10.35432/tisb292023289123>

4. Орел О.П. Управління розвитком територіальних громад України в умовах кризи: зарубіжний досвід. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*: електрон. наук. фах. вид. Вип. 30. Одеса: Асоц. досл. держ. упр.; Одес. ін-т соц. технол., 2023. С. 94-102. URL: <https://doi.org/10.35432/tisb302023295157>

5. Комаровський І.В, Орел О.П., Яценко В.А. Застосування положень теорії змін для оцінки ефективності грантової підтримки місцевих громад. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*: електрон. наук. фах. вид. Вип. 32. Одеса: Асоц. досл. держ. упр.; Одес. ін-т соц. технол., 2024. С. 154-166. URL: <https://doi.org/10.35432/tisb322024319695>

6. Орел О.П. Формування політики інституціонального забезпечення експертизи стратегічного розвитку громад. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*: електрон. наук. фах. вид. Вип. 33. Одеса: Асоц. досл. держ. упр.; Одес. ін-т соц. технол., 2025. С. 157-167. URL: <https://doi.org/10.35432/tisb332025327316>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Orel O. Institutionalization of the Mechanism for Comprehensive Expert Evaluation of Development Strategies of United Territorial Communities in Ukraine. *Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах воєнного стану та відновлення України* : матеріали Всеукраїнської наук.наук.-практ. конф. за міжнар. участю. 18 травня 2023 р. Одеса : Одеська політехніка. 2023. с. 289-292. URL: <https://op.edu.ua/123412346765434-14238>

2. Orel, O. Managing the development of territorial communities in Ukraine. *Сучасний менеджмент : моделі, стратегії, технології* : матеріали XXV Всеукр. щоріч. студент. наук.-практ. конф. за міжнарод. участю. 25 квіт. 2024 р. – Одеса

: НУ «Одеська політехніка», 2024. с. 134-135. URL: https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/studolympconf/_zbirka-2024-04-25_.pdf

3. Orel O. Management of Territorial Communities in Ukraine: European Experience. *Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах спеціальних адміністративно-правових режимів та відновлення України* : матеріали Міжнар. наук.наук.-практ. конф. 17 травня 2024 р. Одеса : Одеська політехніка. 2024. с. 404-406. URL: <https://op.edu.ua/3535-16631>

4. Орел О. Зарубіжний досвід використання комплексної експертизи стратегій розвитку об'єднаних територіальних громад / Оксана Орел; наук. керівник Володимир Архипович Яценко // *Сучасні інформ. технології та телекомунікаційні мережі* : тези доп. 59-ої конф. молодих дослідників. - Одеса, 2024. - С. 165-168. URL: <http://dspace.opu.ua/jspui/handle/123456789/14886>

5. Орел О. Європейський досвід управління розвитком територіальних громад в Україні. *Глобалізаційні виклики: урядування майбутнього* : матеріали щоріч. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 18 квіт. 2025 р.) / за заг. Ред. Л. Г. Комахи, т. П. Паламарчук. Київ : ННІ ПУДС КНУ, 2025. С. 308-309. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/osn/2/news/2199/files/cf3eaf6a-5184-4c88-871c-deb36577eff2.pdf>

6. Орел О. Методологічні засади та зарубіжний досвід комплексної експертизи стратегій розвитку об'єднаних територіальних громад. *Забезпечення стійкості системи публічної влади та управління в умовах спеціальних адміністративно-правових режимів та відновлення України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 17 жовтня 2025 р. Одеса : Одеська політехніка. 2025. с. 231-234 URL: <https://op.edu.ua/3535-22590>

7. Орел О. Інституціоналізація експертизи стратегій розвитку громад: виклики, моделі, інструменти. *Сучасний менеджмент: моделі, стратегії, технології*: матеріали XXVI Всеукр. щоріч. студент. наук.-практ. конф. за міжнарод. участю. 22 квіт. 2025 р. – Одеса : НУ «Одеська політехніка», 2025. – 357 с. с. 313-314 URL: <https://op.edu.ua/111-20783>

8. Орел О. Інституціоналізація експертизи стратегічного розвитку територіальних громад: концептуальні засади, інструменти реалізації та управлінські перспективи. *Публічне управління та адміністрування в Україні: євроінтеграційний поступ* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції за міжнародною участю (Івано-Франківськ, 30 травня 2025 р.); за наук. ред. проф. І. І. Чудика, Д. І. Дзвінчука, І. П. Лопушинського; упоряд. Л. С. Мосора. Т. 2. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2025. с. 457-5-459 URL: <https://nung.edu.ua/news/zbirnyk-tez-konferentsiyi-ta-sertyfikaty-yiyi-uchasnykiv>

ABSTRACT

Orel O.P. Institutionalization of the mechanism for comprehensive expertise of territorial community development strategies. – Qualification scientific work in the form of a manuscript.

The thesis for obtaining the degree of Doctor of Philosophy in specialty number 281 «Public Management and Administration». – Odesa Polytechnic National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Odesa, 2026.

The introduction to the dissertation substantiates the relevance of the research, driven by the necessity for scientific justification of managerial decisions in the context of decentralization and high external environmental turbulence. The goal and tasks are formulated, the object and subject of the work are defined, and research methods are described. The scientific novelty and practical significance of the dissertation research are revealed. It is noted that the work aims to implement ex-ante control instruments to ensure the legitimacy and effectiveness of strategic planning at the local level.

In the first chapter of the study, it is shown that the transition from a bureaucratic administration model to network strategic governance determines the transformation of expert activity. Expertise ceases to be a technical procedure of «visa-ing» acts and becomes an independent institution of public administration. The expert acts as an equal partner to the authorities, ensuring scientific verification of decisions and institutional legitimation through knowledge dissemination.

Analysis of the theoretical foundations of institutionalization allowed tracing the evolution of the concept of «expertise» from a technical procedure to an institution influencing policy. Studying the experience of the EU and USA enabled the identification of models of interaction between authorities and expert communities (pluralistic, neo-corporatist, consensual, transitive) that can be adapted in Ukraine.

The essence of complex expertise lies in its proactivity: it is an instrument of ex-ante control that models the future, identifies risks, and prevents erroneous decisions. The institutionalization of this mechanism encompasses three stages: habitualization, objectification, and sedimentation.

The work distinguishes between «strategizing» as a continuous practice and «strategic planning» as a formalized procedure. The necessity of transitioning to the Strategic Governance paradigm, where expertise combines efficiency and legitimacy of decisions, is confirmed.

The practical significance of the institute of expertise is revealed through three functions: regulatory (standardization of documents and methodology), control (minimization of risks and corruption), and innovative (transfer of new technologies to communities). Complex expertise is defined as a systemic mechanism guaranteeing quality, legitimacy, and stability of management under decentralization and uncertainty.

In the second chapter of the study, the organizational and legal conditions for the functioning of the complex expertise mechanism in Ukraine are analyzed. A key collision is identified: the requirement for high-quality strategies contradicts the absence of an imperative mechanism for their official verification. Improvements to the regulatory framework are proposed through the «comply or explain» procedure, enhancing the responsibility of strategizing subjects.

Special emphasis is placed on the digitalization of management: the integration of the DREAM ecosystem, GIS technologies, and artificial intelligence will allow creating a system for automated screening of strategies and detecting errors at early stages. Retrospective analysis showed the evolution of regulation from administrative control to the modern model of 2020–2025 with the integration of European evidentiary standards. For financial support, amendments to the Budget Code are

proposed, allowing communities to allocate 0.5–1% of the development budget to R&D and expertise.

The theoretical-methodological base rests on neo-institutionalism: strategizing is viewed as a process of institutional design shaping new «rules of the game» for community development. Efficiency depends on the consistency of formal institutions and informal practices.

The architecture of the institutional mechanism for community development is defined, consisting of four blocks: normative-legal, organizational-subjective, resource-instrumental, and cognitive. The role of epistemic communities is highlighted, which ensure the transition from fragility to antifragility of management systems through expertise.

The conceptual apparatus is refined: «strategic planning» and «strategizing» are distinguished, categories of «institutional absorption», «epistemic asymmetry», and the concept of «digital contour of expertise» as a technological environment for decision transparency are introduced. This creates a methodological foundation for viewing expertise as an integral element of strategic governance.

The third chapter is devoted to developing a theoretical model of the complex expertise system combining the latest information technologies and participatory practices. The model emerges as a flexible network of interaction between local self-government bodies, expert communities, and civil society, rejecting hierarchical subordination in favor of horizontal ties.

The functional core ensures the transformation of knowledge into decisions through a staged process: from selecting specialists to verification and monitoring of strategy implementation. The principle of financial conditionality is introduced, linking community access to development funds with the presence of a verified strategy, preventing the financing of populist projects.

A three-vector integral model is formed, combining institutional modernization, a participatory expertise algorithm, and digital transformation («E-expertise»). It synthesizes Good Governance principles and ISO standards, utilizing Machine Learning and KPI dashboards to realize data-driven governance, increasing efficiency and citizen trust during the recovery period.

The model's effectiveness is ensured by three principles: conditionality, «comply or explain» as a mechanism of political responsibility, and network interaction through open registries and digital platforms. An integral verification protocol is proposed, transforming expertise into a systemic filter for managerial errors and a catalyst for sustainable community development.

Here are the formulated scientific novelty and practical significance based on the analysis of your dissertation text («new text for processing. not main.docx») following the provided sample:

The scientific novelty of the dissertation lies in formulating the author's definition of the concept «complex expertise of territorial community development strategies»; substantiating its ontological nature as an independent socio-managerial institution of preliminary (ex-ante) control; creating a classification of models for the institutionalization of expert activity (pluralistic, neo-corporatist, consensual, transitive) adapted to post-war recovery conditions; and developing a structural-functional model for the institutionalization of complex expertise based on the principles of conditionality and network interaction.

The practical significance of the obtained results is manifested in the possibility of using the proposed provisions to improve legislation in the field of regional development, the personnel policy of local self-government bodies, management procedures for strategy verification through the digital ecosystem DREAM, as well as in developing educational programs for training specialists in local development and participation.

Keywords: public governance, institutionalization, territorial communities, comprehensive expertise, development strategy, strategic planning, digitalization, e-expertise, European standards, digital technologies, local self-government, epistemic communities, decentralization, post-war recovery, martial law.

LIST OF PUBLISHED PAPERS ON THE TOPIC OF THE PHD THESIS

Papers in which the main scientific results of the dissertation are published

1. Komarovskiy, I., Yatsenko, V., & Orel, O. (2022). Prerequisites and key issues of public administration in wartime. *Theoretical and Applied Issues of State Building*, 27, 154-162. DOI: 10.35432/tisb272022276825.
2. Orel, O., Latysheva, V., Panchenko, H., Tytarenko, L., & Fuhelo, P. (2023). European experience in improving public administration of the strategy for territorial communities' development in Ukraine. *REICE: Revista Electrónica De Investigación En Ciencias Económicas*, 11(21), 106–123. DOI: 10.5377/reice.v11i21.16547 (Web of Science).
3. Orel, O. (2023). European experience of territorial community development management in Ukraine. *Theoretical and Applied Issues of State Building*, 29, 88-97. DOI: 10.35432/tisb292023289123.
4. Orel, O. (2023). Managing the development of territorial communities in Ukraine under crisis conditions: foreign experience. *Theoretical and Applied Issues of State Building*, 30, 94-102. DOI: 10.35432/tisb302023295157.
5. Komarovskiy, I., Orel, O., & Yatsenko, V. (2024). Application of the theory of change provisions for assessing the effectiveness of grant support for local communities. *Theoretical and Applied Issues of State Building*, 32, 154-166. DOI: 10.35432/tisb322024319695.
6. Orel, O. (2025). Formation of the policy of institutional support for the expertise of strategic development of communities. *Theoretical and Applied Issues of State Building*, 33, 157-167. DOI: 10.35432/tisb332025327316.

Scientific works that confirm the approval of the PhD thesis materials

1. Orel, O. (2023). Institutionalization of the Mechanism for Comprehensive Expert Evaluation of Development Strategies of United Territorial Communities in Ukraine. *Ensuring the stability of the public power and management system under martial law and the restoration of Ukraine: Materials of the All-Ukrainian Scientific*

and Practical Conference with International Participation (May 18, 2023). Odesa: Odesa Polytechnic, 289-292. URL: <https://op.edu.ua/123412346765434-14238>.

2. Orel, O. (2024). Managing the development of territorial communities in Ukraine. *Modern Management: Models, Strategies, Technologies: Materials of the XXV All-Ukrainian Annual Student Scientific and Practical Conference with International Participation* (April 25, 2024). Odesa: Odesa Polytechnic National University, 134-135. URL: <https://op.edu.ua/sites/default/files/publicFiles/studolympconf/zbirka-2024-04-25.pdf>.

3. Orel, O. (2024). Management of Territorial Communities in Ukraine: European Experience. *Ensuring the stability of the public power and management system under special administrative and legal regimes and the restoration of Ukraine: Materials of the International Scientific and Practical Conference* (May 17, 2024). Odesa: Odesa Polytechnic, 404-406. URL: <https://op.edu.ua/3535-16631>.

4. Orel, O. (2024). Foreign experience in using comprehensive expertise for development strategies of united territorial communities. *Modern Information Technologies and Telecommunication Networks: Abstracts of the 59th Conference of Young Researchers*. Odesa, 165-168. (Scientific advisor: Volodymyr Yatsenko). URL: <http://dspace.opu.ua/jspui/handle/123456789/14886>.

5. Orel, O. (2025). European experience of managing the development of territorial communities in Ukraine. *Globalization Challenges: Governance of the Future: Materials of the Annual International Scientific and Practical Conference* (Kyiv, April 18, 2025). Kyiv: IPACS KNU, 308-309. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/osn/2/news/2199/files/cf3eaf6a-5184-4c88-871c-deb36577eff2.pdf>.

6. Orel, O. (2025). Methodological principles and foreign experience of comprehensive expertise of development strategies of united territorial communities. *Ensuring the stability of the public power and management system under special administrative and legal regimes and the restoration of Ukraine: Materials of the International Scientific and Practical Conference* (October 17, 2025). Odesa: Odesa Polytechnic, 231-234. URL: <https://op.edu.ua/3535-22590>.

7. Orel, O. (2025). Institutionalization of expertise for community development strategies: challenges, models, tools. *Modern Management: Models, Strategies, Technologies: Materials of the XXVI All-Ukrainian Annual Student Scientific and Practical Conference with International Participation* (April 22, 2025). Odesa: Odesa Polytechnic National University, 313-314. URL: <https://op.edu.ua/111-20783>.

8. Orel, O. (2025). Institutionalization of the expertise of strategic development of territorial communities: conceptual foundations, implementation tools, and managerial perspectives. *Public Administration in Ukraine: Euro-integration Progress: Materials of the All-Ukrainian Scientific and Practical Conference with International Participation* (Ivano-Frankivsk, May 30, 2025). Vol. 2. Ivano-Frankivsk: IFNTUNG, 457-459. URL: <https://nung.edu.ua/news/zbirnyk-tez-konferentsiyi-ta-sertyfikaty-yyi-uchasnykiv>.